

1898-ųjų gegužės pirmąją karalius Umberto I, išgirdęs naujienas apie Milane išplitusį visuotinį streiką, paskyrė generolą Bava Beccaris atsakingu numalšinti šį maištą. Kareiviams duoti nurodymai šauti į minią, o pats Bava Beccaris prieš miestą atveria patrankų ugnį. Rezultatas: 80 mirusių ir 450 sužeistų. Didžiudamasis gerai atlikta pareiga, generolas išsiunčia telegramą į Milaną, kurioje pranešama, jog maištas buvo „numalšintas“. <..> Po dviejų metų, 1900-ųjų liepos 29-ąją, anarchistas vardu Gaetano Bresci nuima karaliaus Umberto I naštą jį nužudydamas Monzoje. Karalius ir anarchistas. Du žudikai, kurių rankos suteptos krauju, to nepaneigsi. Tačiau ar galėtume juos laikyti tokio paties rango žudikais? Aš taip nemanau - ypač jei atsižvelgtume į jų veiksmų motyvus bei padarinius.

Taigi, jei jiedu negali būti vienodai pasmerkti, galime paklausti, kuris iš jų atliko teroristinį aktą? Ar tai buvo karalius, kuris išžudė minią, ar anarchistas, kuris nušovė karalių?

maré almano

kas yra
terorizmas?

ir revoliucionierius ar subversyvinė organizacija, kuri aiškiai apibrėžia savo veiksmų taikinius. Žinoma, visa tai yra smurtas, revoliucinis smurtas, bet ne terorizmas. Jo tikslas nėra nei apginti valstybę, nei įbauginti žmones. Jei tokių atakų atveju žiniasklaida kalba apie „kolektyvinę psichozę“ arba apie „įbaugintą visuomenę“, šios kalbos yra tik nuoroda į seną melą, visą šalį sutapatinantį su jos atstovais tam, kad pateisintų keleto asmenų privačius interesus, įgyvendinamus visų kitų žmonių socialinių interesų vardu bei sąskaita. Jei kas nors pradėtų žudyti politikus, pramonininkus ar prokurorus, tai sėtų paniką tik tarp jų pačių. Niekas kitas nebūtų materialiai paveiktas. Tačiau jei kas nors padėtų sprogmėnį traukinyje, bet kas galėtų tapti jo auka, be jokių išlygų: politikas taip pat kaip ir politikos priešas, pramonininkas taip pat kaip ir darbininkas, prokuroras taip pat kaip ir kenčiantis nuo teisinės sistemos. Pirmasis atvejis yra revoliucinis smurtas, o antrasis yra terorizmas. Ir nepaisant visų prieštaravimų, kritikos ir sąmyšio, kuriuos iššaukia pirmojo pobūdžio smurtas, jis negali būti prilygintas antrajam.

Taigi, grįžkime prie pradinio klausimo. Jei rinktumėmės tarp minią išžudžiusio karaliaus ir jį nušovusio anarchisto, kuris iš jų būtų teroristas?

Maré Almani

1898-ųjų gegužės pirmąją karalius Umberto I, išgirdęs naujienas apie Milane išplitusį visuotinį streiką, paskyrė generolą Bava Beccaris atsakingu numalšinti šį maištą. Kareiviams duoti nurodymai šauti į minią, o pats Bava Beccaris prieš miestą atveria patrankų ugnį. Rezultatas: 80 mirusių ir 450 sužeistų. Didžiudamasis gerai atlikta pareiga, generolas išsiunčia telegramą į Milaną, kurioje pranešama, jog maištas buvo „numalšintas“. Vyriausybės vadovas markizas Di Rudini uždraudžia daugiau nei šimtą opozicinių leidinių, darbininkų centrų, socialistinių brolių, abipusės pagalbos bendrijų, o tuo pačiu ir apie 70 vyskupijų bei apie 2500 parapijinių tarybų. Be viso to, uždaromi Romos, Neapolio, Padujos ir Bolonijos universitetai, ir įvykdoma tūkstančiai sulaikymų. Umberto I tuojau pat išsiunčia sveikinimo telegramą Bava Beccaris ir paskiria jam Savojaus kryžiaus ordiną „už didelius pasiekimus institucijų ir civilizacijos labui“. Po dviejų metų, 1900-ųjų liepos 29-ąją, anarchistas vardu Gaetano Bresci nuima karaliaus Umberto I naštą jį nužudydamas Monzoje. Karalius ir anarchistas. Du žudikai, kurių rankos suteptos krauju, to nepaneigsi. Tačiau ar galėtume juos laikyti tokio paties rango žudikais? Aš taip nemanau - ypač jei atsižvelgtume į jų veiksmų motyvus bei padarinius.

Taigi, jei jiedu negali būti vienodai pasmerkti, galime paklausti, kuris iš jų atliko teroristinį aktą? Ar tai buvo karalius, kuris išžudė minią, ar anarchistas, kuris nušovė karalių?

Kelti klausimą, kas yra terorizmas, yra iš esmės nenaudinga, kadangi

atsakymas į jį visada bus šališkas. Iš tiesų, kai šis klausimas būna aiškiai suformuluotas, jis visada iššaukia bent keletą stebinančių reakcijų. Atsakymai į jį visada būna skirtingi ir priešaringi. „Terorizmas yra tu, kurie veikia prieš valstybę, smurtas“, sako vieni; „Terorizmas yra valstybės smurtas“, atsako kiti; „ne ne, terorizmas yra bet koks politinio smurto aktas, nesvarbu, kas jį įvykdo“, patikslina treči. O mes net nepradėjome ginčo, kuris atsiveria vos iškelus kitus susijusius klausimus: ar terorizmu turėtų būti laikomas tik išskirtinai prieš žmones nukreiptas smurtas, ar veiksmai prieš daiktus taip pat galėtų būti laikomi terorizmu? Ar jis turi būti išskirtinai politinės kilmės, ar iš tiesų svarbi tik jo keliamą paniką?

Daugybė šiai savokai priskirtų reikšmių man kelia įtarimų. Šiuo atveju matau ką kita nei paprasčiausią nesupratimą, kylantį iš negebėjimo išreikšti tokią realybę, kurios sudėtingumas neišsitenka po ją reprezentuojančiais simboliais. Priešingai, man atrodo, jog terorizmo atveju susiduriame su suinteresuotu neaiškumu, su dirbtinai sukurta interpretacijų reliatyvizacija, kurios tikslas yra ištrinti idėjų prasmę, nukenksminti jų praktinę jėgą, subanalinti kiekvieną klausimą, kuris galėtų iššaukti esminių pasvarstymų šia tema.

Tačiau juk dešimties raidžių žodis apie kurį kalbame privalo turėti savo kilmę, savo istoriją, kuri galėtų padėti įvertinti jo reikšmę, arba bent jau išsklaidyti keletą neaiškumų, su kuriais susiduriama šiuolaikinėje jo vartosenoje. Iš tiesų taip ir yra.

Vienas pirmų šios sąvokos apibrėžimų, aptinkamas daugybėje žodynų, yra istorinio pobūdžio: „Teroro valdymas Prancūzijoje“. Taigi, žinome konkrečią sąvokos kilmę. Terorizmas atitinka Prancūzijos revoliucijos etapą nuo 1793-ųjų balandžio iki 1794-ųjų liepos, kai Robespjero ir Senžiusto vadovaujamas komitetas įsakė įvykdyti daugybę valstybinių egzekucijų. Taigi, Terorą simbolizuoja

būti atskirtas nuo insurekcionizmo“. Tačiau tuo pačiu *Anarchismo* prisidėjo ir prie pirmųjų kritinių pasvarstymų terorizmo tema: „Kam individualų maištą vadinti „katastrofiniu terorizmu“, kuris yra būdingas išskirtinai valstybei? Teroristas yra valstybė. Sukylantis revoliucionierius - niekad!“ Praėjus pusšimčiui metų, milžiniškos socialinės įtampos kontekste, ši kritika buvo perimta ir išvystyta tu, kurie nenorėjo sutikti su valstybės kaltinimais terorizmu prieš savo pačios priešus.

Žodžių reikšmė visada išgyvena tam tikrus pokyčius. Dėl to nederėtų stebėtis, jog mūsų įsivaizdavimas apie terorizmą taip pat pakito. Tačiau negali būti pateisinta tai, jog ji tapo priešinga viskam, kuo ši sąvoka pasižymėjo iš pat pradžių, t.y. smurto *instituciškumui* ir *konkretaus taikinio neturėjimui*. Šis smurtas gali būti nukreiptas tiek prieš žmones, tiek prieš daiktus, galbūt jis gali būti tiek fizinis, tiek ir psichologinis, tačiau tam, kad galėtume kalbėti apie terorizmą, privalo egzistuoti bent viena iš minėtųjų sąlygų. Pavyzdžiui, terorizmu gali būti pavadinti Ispanijos valstybės smogikų būrių veiksmai prieš *ETA* aktyvistus. Šie veiksmai nukreipti prieš konkretų taikinį, tačiau tuo pačiu jie įgauna prieš revoliucine laikomą grėsmę nukreipto institucinio smurto pavidalą. Tuo pačiu, terorizmu gali užsiimti ne tik institucijos. Tačiau tam, kad kokia nors veikla būtų vadinama teroristine, ji privalo neturėti konkretaus taikinio. Stotyje arba veikiančiame prekybos centre, arba kupiname paplūdimyje padėtas sprogmuo yra teisingai apibūdinamas terorizmo vardu. Nesvarbu, ar tokie veiksmai atliekami pavienių „bepročių“, ar atsakomybę prisiimančių revoliucinių organizacijų, jų tikslas yra sėti paniką tarp visų gyventojų.

Tačiau jei smurtas nėra nei institucinis, nei be konkretaus taikinio, jį vadinti terorizmu yra nesąmonė. Palūžęs individas, kuris aptemusiu protu išžudo savo šeimą, nėra teroristas. Teroristas nėra

Iki 1793-ųjų balandžio septynioliktosios (iki revoliucinio tribunolo įkūrimo), net ir pats žiauriausias prieš valdžią nukreiptas smurtas niekada neatitiko to, ką vadiname terorizmu. Nei kruvini XIV amžiaus valstiečių maištai, nei baisiausi Didžiosios revoliucijos įvykiai (tokie kaip Marselio moterų demonstracija, kurios metu buvo nešami ant kuokos pamauti majoro De Beausset viduriai, ir šaukiama „kam dar liekanų?“) nebuvo laikomi teroristiniais aktais. Ši sąvoka reiškė išskirtinai represinį valstybės aparatą tada, kai pastaroji buvo pirmą kartą istorijoje priversta gintis nuo revoliucinio puolimo. Trumpai tariant, istorinis šios sąvokos aspektas parodo, jog terorizmas yra valdžios smurtas šiai ginantis nuo revoliucijos, o ne revoliucijos puolimas prieš valdžią.

Tačiau reikėtų paminėti, jog toks sąvokos neaiškumas buvo paskatintas ir pačių revoliucionierių, kurie lengva ranka priėmė teroristo apibūdinimą net nepamanydami, jog tokiu būdu remia prieš juos veikiančios valstybės propagandą. Jei terorizmo sąvoka ir gali būti nesunkiai pateisinama autoritarinės revoliucijos sampratoje (kaip tai puikiai parodė Leninas ir Stalinas Rusijoje), jos pateisinimai antiautoritarinio išsilaisvinimo perspektyvoje atrodo visiškai nesuprantami ir prieštaringi. Ne be priežasties vieni pirmųjų klaidingai šią sąvoką interpretavusių žmonių buvo ne kas kiti kaip anarchistai - galbūt įtakoti to meto aplinkybių. 1921-aisiais Milano kino teatre *Diana* įvyko tragiškas pasikėsinimas, kurio metu žuvo arba buvo sužeisti daugybė žiūrovų. Nors pasikėsinimas ir buvo nukreiptas prieš už keleto žinomų anarchistų įkalinimą atsakingą prefektą, šis veiksmas buvo ne kas kito kaip teroristinis aktas. Kaip ir buvo galima numatyti, jis sukėlė daugybę diskusijų anarchistų judėjimo viduje. Susidūręs su daugybės anarchistų pasmerkimu, Pizos anarchistinis leidinys *Anarchismo* - be abejonės pats svarbiausias to meto autonominio anarchizmo leidinys Italijoje - uoliai gynė „šią principinę anarchistinę tiesą, jog terorizmas negali

giljotina, kurios ašmenys kapojo tūkstančių tų, kurie - galime numanyti - kėlė grėsmę naujai besiformuojančiai valstybei, galvas. Dauguma žodynų greta prideda ir bendresnį terorizmo apibrėžimą: „bet koks teroru grįstas valdymo metodas“.

Tad pradinis terorizmo apibrėžimas yra ganėtinai aiškus. Visų pirma jis pabrėžia stiprų sąsają tarp terorizmo ir valstybės. Terorizmas gimė kartu su valstybe, yra jos vykdomas, ir yra tik vienas „valdymo metodų“, kurį valstybė gali pasitelkti prieš savo priešus tam, kad išsaugotų pati save. Kaip rašė Viktoras Hugo, „giljotina yra įstatymo sukonkretinimas“. Tik valstybė gali kurti ir atšaukti įstatymus. O įstatymas toli gražu nėra žmonių sugyvenimą kartu išreiškianti socialinė sutartis, bet veikia valdžios privilegijas ginanti spygliuota tvora. Kiekvienas, kuris pabando ją perlipti, gali atsidurti budelio rankose. Tokiu būdu po 1793-ųjų balandžio, visi, kurie buvo vadinami visuotinės teisės pažeidėjais arba maištininkais buvo nuvesti tiesiai ant ešafoto.

Kad ir kaip bepažiūrėtume, giljotina gėra pono Giljotino išradimas. Prancūzijoje šis valstybinių egzekucijų įrankis turi kiek ilgesnę istoriją, tačiau kalbos apie Terorą prasideda kiek vėliau. Tik tada, kai jakobinų rankose atsidūrusi valstybės valdžia pradeda baimintis naujos revoliucinės bangos, tik tada, kai ji susiduria nebe su keletu „už įstatymo ribų“ atsidūrusių ar izoliuotai maištaujančių individų, bet su milžinišku socialiniu judėjimu, galinčiu nesunkiai ją nuversti - tik tada represijos smurtas imamas vadinti Teroru.

Tačiau greta jo institucinio pobūdžio, terorizmą apibūdina ir kita savybė: bet kas gali būti teroro auka. Istoriniu Teroro laikotarpiu vien tik Paryžiuje buvo įvykdyta daugiau nei 4000 egzekucijų. Lui Blankas išaiškino 2750 giljotinuotųjų tapatybes ir sužinojo, jog vos 650 iš jų priklausė atsipūtusiųjų klasėms. Tai reiškia, kad valstybinė mašina per daug nesivargino atskirti savo aukas, ir žudė bet kurią, ką

laikė Beverčiu ar įtartinu. Žudomi buvo ne tik kilmingieji, karininkai ir dvasininkai - kaip norėtų pateikti konservatyviausi ir tradicionalistiškiausi propagandistai - bet taip pat ir amatininkai, valstiečiai, vargšai. Terorizmas taip veikia dėl to, kad jo smūgiai yra akli - ir čia yra jo sėjamos panikos ištakos. Besaikis giljotinos taikymas, kuriam kelią atvėrė Prerialio įstatymas, sukėlė grandininę reakciją ir ištrynė bet kokius skirtumus tarp potencialių jos aukų. Tokio sumaišymo taikymas turėjo konkrečią politinę reikšmę: sugrupuodamas visus skirtingais „nusikaltimais“ įtariamus žmones po ta pačia kategorija, Teroras siekė panaikinti individualius skirtumus ir taip sukurti visuotinį sutarimą bei sunaikinti „asmeninį prieštaravimą režimui“ (Robespjeras). Galėjo egzistuoti tik viena esybė, kurioje ištirpsta visi individai - tai valstybė.

Taigi, terorizmas gimė kaip *institucinis* ir konkretaus taikinio neturintis įrankis. Šie du aspektai ataidi ir kasdieniniuose išsireiškimuose, tokiuose kaip „terorizuojantys bombardavimai“. Karo tarp dviejų valstybių metu vykdomas bombardavimas mirtį bei nualinimą sėja tarp visų teritorijos gyventojų. Ką nors panašaus galima būtų pasakyti ir apie *psichologinį terorą*, laikomą viena iš „įbauginimo arba šantažo formų, kuria siekiama manipuluoti visuomenės nuomone, ir kuri dažniausiai taikoma pasitelkiant komunikacijos priemones, išryškinant tam tikrų situacijų pavojų ar netgi jas išgalvojant, su tikslu priversti mases elgtis pagal numatytą politinį, socialinį ar ekonominį planą“. Gerai žinome, jog tik tie, kuriems priklauso didelė galia, gali įtakoti ar valdyti svarbias komunikacijos priemones, o per jas ir „mases“ - tam, kad įgyvendintų savo tikslus.

Šiuo požiūriu terorizmas yra aklas valstybės smurtas - tai liudija aiški šios sąvokos kilmė. Tačiau kalba niekada nėra tik neutrali išraiška. Ji toli gražu nėra tik tai, kas aprašo pasaulį. Kalba tuo pačiu yra ir kodas. Žodžių prasmė visada byloja apie tai, į kurią pusę

krypsta dominavimo balansas. Tam, kuriam priklauso galia, priklauso ir žodžių prasmė. Tai paaiškina, kaip bėgant laikui terorizmo sąvoka įgavo pilnai naują prasmę, kuri yra iš esmės priešinga savo istorinei kilmei, bet puikiai atitinka dominavimo reikalavimus.

Šiandien ši sąvoka apibrėžiama kaip „politinės kovos būdas, grįstas įbauginti siekiančiu smurtu (tokiu kaip žmogžudystės, sabotazas, sprogdinimai ir t.t.), kurį paprastai pasitelkia revoliucinės ar subversyvinės (kairiųjų arba dešiniųjų) grupuotės“. Aiškiai matome, jog ši interpretacija, savo istoriją pradėjusi devyniolikto amžiaus antroje pusėje, radikaliai prieštarauja tam, apie ką kalbėta anksčiau. Pagal pirmąją sąvokos prasmę, tai valstybė imasi teroro prieš savo priešus. Antrosios prasmės atveju jos priešai imasi teroro prieš valstybę. Prasmės išvertimas negalėtų būti dar aiškesnis. Negalėtų būti akivaizdesnė ir tokio prasmės perrašymo nauda valstybei.

Tačiau kaip gimė tokia mistifikacija? Prancūzijos Teroro valstybė gimė revoliucijos laikotarpiu. Tam, kad pateisintų dabartinę terorizmo sąvokos prasmę, dominuojanti ideologija privalėjo apkeisti jo subjektus vietom ir taip revoliucijai priskirti atsakomybę, kuri iš tiesų priklausė valstybei. Todėl šiandien mus moko, jog teroras iš tiesų buvo revoliucijos darbas, šiame tolimame istoriniame kontekste įgavęs valstybės pavidalą. Taip teroras tapo revoliucinio smurto sinonimu. Tai buvo akrobatinis šuolis logikoje, iki šių dienų stebinantis viso pasaulio publiką, kuri net neketina suvokti, kaip buvo apmauta.

Iš tikrųjų Teroro negalime priskirti revoliucijai, sukilusiems žmonėms, kadangi jis atsirado tik tada, kai revoliucija virto valstybe. „Žudikišką“ revoliucinį smurtą gatvėse tarp barikadų praleistomis dienomis, tą visuotinį kerštą pavadinti Teroru yra tolygu nežmoniškam ideologiniam melui ir istorinei falsifikacijai.